

Türkiye Eğitim Dergisi

(2022) Cilt 7, Sayı 1, s. 171-188

Rokeach'ın Değer Sınıflaması'na göre Sosyal Bilgiler Ders Kitapları: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ve Türkiye Örneği

Nur ÜTKÜR GÜLLÜHAN¹
Derya BEKİROĞLU²

Özet

Bu araştırmanın amacı Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan değerler ile Türkiye 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında eşdeğer nitelikte olan öğrenme alanlarındaki değerlerin Rokeach'ın değer sınıflamasına göre incelenmesidir. Araştırma nitel bir çalışma olup durum çalışması araştırma desenindedir. Araştırmanın çalışma grubunu KKTC 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı "Ben", "Ailem", "Yaşadığım Çevre" adlı üniteler ile Türkiye 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı "birey ve toplum", "Kültür ve Miras", "İnsanlar, yerler ve Çevreler" adlı öğrenme alanları oluşturmaktadır. Araştırmanın verileri doküman inceleme yöntemi ile elde edilmiştir. Veriler betimsel analize tabi tutulmuştur. Araştırmanın bulguları şu sonuçları ortaya çıkarmıştır. Kuzey Kıbrıs 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı ve Türkiye 4. sınıf Sosyal Bilgiler ilgili ünite ve öğrenme alanlarındaki değerlerin Rokeach'ın değer sınıflamasına göre "araçsal değerler" türünde toplandığı, her iki ülkenin ilgili ünite ve öğrenme alanlarında en sık vurgulanan ve ortak değerlerin "kabiliyetli, yardımsever, sorumluluk, sevgi, saygı, rahat bir yaşam" değerleri olduğu görülmüştür. Ayrıca, Rokeach'ın değer sınıflamasında yer almayan "birlik ve beraberlik, vatansever, egemenlik değerlerinin Türkiye 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında; özgüven, sadakat, güvenilir, uzlaşmacı, çevreye duyarlı" değerlerinin KKTC 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında vurgulandığı görülmüştür. Bu doğrultuda her iki ülkenin Sosyal Bilgiler ders kitaplarında vurgulanan değerlerin Rokeach'ın değer sınıflamasıyla kısmen uyumlu olduğu söylenebilir.

Anahtar Kelimeler

Değer
Sosyal Bilgiler
Kuzey Kıbrıs
Türkiye
Rokeachdeğer sınıflaması

Makale Hakkında

Gönderim Tarihi: 15.02.2022
Kabul Tarihi: 11.05.2022
Elektronik Yayın Tarihi: 29.06.2022

DOI: 11..11111/ted.xx

¹ Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, Hasan Âli Yücel Eğitim Fakültesi, nur.utkur@iuc.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2062-5430

² Doktora Öğrencisi, Uludağ Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, drybkr@gmail.com, ORCID: 0000-0002-5322-8290

Social Studies Textbooks According to Rokeach's Value Classification: The Case of the Turkish Republic of Northern Cyprus (TRNC) and Turkey

Nur ÜTKÜR GÜLLÜHAN¹
Derya BEKİROĞLU²

Abstract

This paper aims to investigate the values in the TRNC 4th Grade Social Studies textbook and the values in the learning areas that are equivalent in the Turkey 4th Grade Social Studies textbook, according to Rokeach's value classification. The research is a qualitative study and has a case study research design. The study group of the research consists of the units named "Me", "My Family", "The Environment I Live In" in the TRNC 4th Grade Social Studies textbook and "individual and society", "Culture and Heritage", "People, places and environments" in the Turkey 4th Grade Social Studies textbook. The data of the research were collected by document review. Descriptive analysis was used in the analysis of the data. The findings of the study revealed the following results, The values in the TRNC 4th grade Social Studies textbook and Turkey's 4th grade Social Studies related learning areas are grouped as "instrumental values" according to Rokeach's value classification, and the most frequently emphasized values in the relevant unit and learning areas of both countries are "capable, helpful, responsible, love, respect, a comfortable life" common values. Also, the values of "unity and solidarity, patriotism, sovereignty", which are not included in Rokeach's value classification, are in Turkey 4th grade Social Studies textbook; self-confidence, loyalty, reliable, compromise friendly" values were emphasized in the TRNC 4th Grade Social Studies textbook. In this regard, it may be said that the values emphasized in the Social Studies textbooks of both countries are partially compatible with Rokeach's value classification.

Keywords

Value
Social Studies
Northern Cyprus
Turkey
Rokeach value classification

About Article

Sending Date: 15.02.2022
Acceptance Date: 11.05.2022
Electronic Issue Date: 29.06.2022

DOI: 11.11111/ted.xx

GİRİŞ

Değer kavramının farklı disiplinler tarafından incelenmesi onun tanımını ve kapsamını zenginleştirmiştir. Değer, bireyin kişilerin niteliklerini, arzularını, ihtiyaçlarını değerlendirirken başvurduğu bir kriterdir (Güngör, 1998). Rokeach (1973) değeri çeşitli durumlarda davranışların yol göstericileri şeklinde tanımlamıştır (akt. Hanel, Litzellacher ve

¹ Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, Hasan Âli Yücel Eğitim Fakültesi, nur.utkur@iuc.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2062-5430

² Doktora Öğrencisi, Uludağ Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, drybkr@gmail.com, ORCID: 0000-0002-5322-8290

Maio, 2018, s.3). Değer, davranışlar üzerinde etkili inanç ve eylemlerdir (Turan ve Aktan, 2008). Değer ile ilgili yapılan tanımlarda çoğunlukla inanç, tutum, geçmişten gelen belirli standartlar, eğilimler vurgulanmaktadır (Mehmedoğlu, 2006). Bu doğrultuda değerlerin toplumsal olarak içselleştirilme sürecinden geçmesi onu değerli kılar. Değerler duygusal, bilişsel ve davranışsal boyutlardan oluşur. Duygusal boyut, istenilen veya istenilmeyen, iyi veya kötü gibi duyuşsal verilen tepkiler; bilişsel boyut, değerlerin anlaşılması ve ona ulaşma için verilen uğraş; davranışsal boyut, davranışa dönüşmesinde etkilidir (Rokeach, 1979).

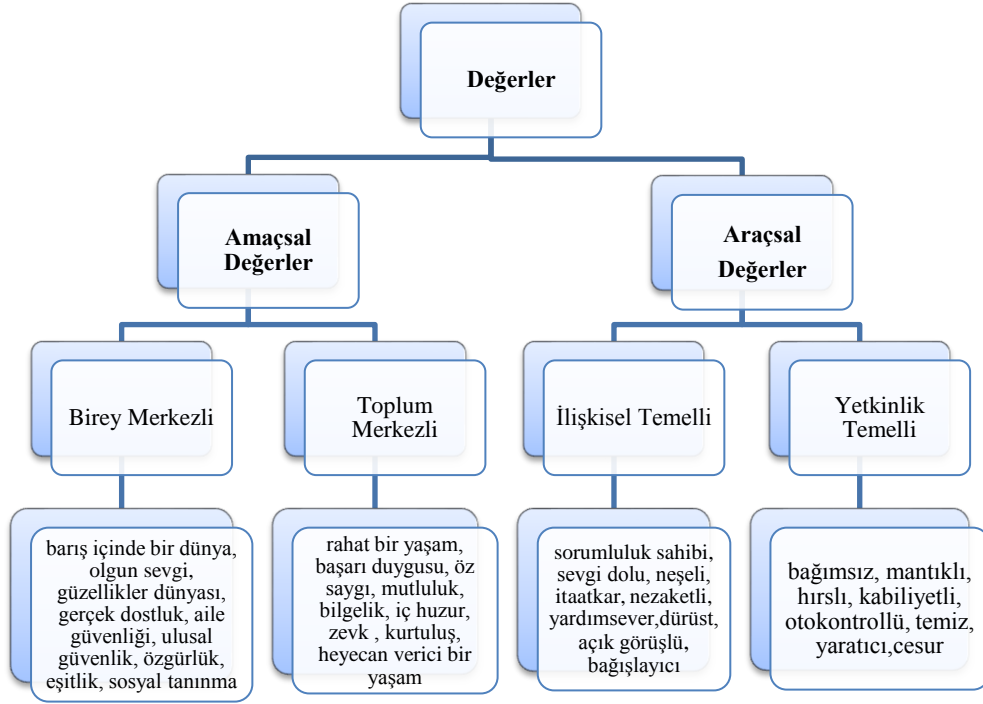
Davranışlar üzerinde etkisi olan değerler üzerinde farklı tanımlamalar yapılmış olsa da değerlerin ortak özellikleri vardır (Sağlam, 2021).

- Değerler istenilen durum ve davranışlardır.
- Değerlerin inanç sistemi vardır.
- Değerlerde önem sırası vardır.
- Değerlerin duyuşsal ve bilişsel yönü vardır. Toplumda çoğunlukla kabul edilebilir, arzu edilebilir, insanlar için ideal olduğuna inanılan davranışlardır.
- Değerler kültürel yapıda büyür ve toplumsal rollerin gelişmesinde etkilidir.

Değerlerin sınıflandırılması konusunda da alanyazında ortak bir sınıflama yoktur. Değerlerin teorik olarak ilk sınıflandırılmasına Spranger (1928) "İnsan Tipleri" adlı kitabında yer vermiştir. Spranger'in sınıflamasında 6 tip insan, 6 tip değeri yansıtır. Bunlar "estetik değerler, ekonomik değerler, politik değerler, bilimsel değerler, sosyal değerler, dini değerler" dir (akt. Puenti, AwkardveTesh, 1994, s. 8-10).

Rokeach (1973) değerleri toplumsal, kültürel, davranışlar ve kişilik psikolojine göre temellendirmiştir. Değerleri amaç ve araçsal değerler şeklinde her değer sınıflamasında 18 değer yer aldığı iki kategoride sınıflandırmıştır. Rokeach (1973)'e göre değerler hem süreklilik hem değişkenlik özelliğine sahiptir. Değerlerin değişkenlik özelliği toplumsal ve bireysel ilerleme için gereklidir. Değerlerin sürekliliği yine toplumun ilerlemesine yardımcı olacaktır. Ayrıca değerler kişiden kişiye, toplumdan topluma ve bireyin deneyimine göre görecelidir (Mayton, Ball-Rokeach ve Loges, 1994).

Rokeach'ın (1973) değer sınıflamasına göre değerler "amaçsal değerler" ve "araçsal değerler" olarak ikiye ayrılmıştır. Şekil 1'de görüldüğü gibi amaçsal değerlerin altında 18 değer; araçsal değerlerin altında 18 değer yer almıştır. Bu değerler birbirleriyle ilişkili bir yapıdadır. Amaçsal değerler, kişinin yaşam amacında nihai isteklerine ulaşma; araçsal değerler bu isteklere ulaştırabilecek yardımcı değerlerdir. Amaçsal değerler, birey ve toplum merkezli değerler olarak ikiye ayrılmıştır. Bunlardan "barış içinde bir dünya", "olgun sevgi", "güzellikler dünyası", "gerçek dostluk", "aile güvenliği", "ulusal güvenlik", "özgürlük", "eşitlik", "sosyal tanınma" amaçsal değerlerin toplumsal değerleri; "rahat bir yaşam", "başarı duygusu", "öz saygı", "mutluluk", "bilgelik", "iç huzur", "zevk" , "kurtuluş", "heyecan verici bir yaşam" amaçsal değerlerin bireysel değerleridir. Araçsal değerlerin ilişkiler değerleri "sorumluluk sahibi", "sevgi dolu", "neşeli", "itaatkâr", "nezaketli", "yardımsever", "dürüst", "açık görüşlü", "bağışlayıcı"; araçsal değerlerin yetkinlik değerleri "özgür", "mantıklı", "hırslı", "kabiliyetli", "otokontrollü", "temiz", "yaratıcı", "cesur" dur (Rokeach, 1973, s.174).

Şekil 1. Rokeach'a göre Değerler ve Sınıflandırılması (Rokeach, 1973, s. 174).

Değerlerin neler olduğu ve özellikleri kadar önemli bir konuda onların aktarılmasıdır. Değerler çoğunlukla nesilden nesile aile bireyleri ve toplumsal hayat vasıtasıyla aktarılırken, günümüzde yaşanan hızlı değişimler, değerlerin eğitimler aracılığıyla öğrenilebilir yönünü ortaya çıkarmıştır. Okullar artık derslerde değer temelli programların rehberliğinde değerlerin kazandırıldığı eğitim yerleri olmuşlardır. Halstead ve Taylor'a (2000) göre okulların değer aktarımında önemli yönleri vardır. Toplumda mevcut olan değerlerin gelişimini aktararak çocuğun kendini geliştirmesine, değerlerini zenginleştirmesine yardım eder. Temel eğitim seviyesinde 4. sınıf düzeyinden itibaren okutulan Sosyal Bilgiler dersi, öğrencinin toplumsal bir kimlik kazanmasına yardımcı olan, değerlerin kazandırıldığı bir derstir. Sosyal Bilgiler dersinin tarih, coğrafya dışında bir diğer temel konusu vatandaşlık bilgilerinin aktarımıdır. Bu aktarım Sosyal Bilgiler dersi içeriğinde bireye "bilgi, davranış ve değer" kazandırma vasıtasıyla gerçekleştirilir (Kan, 2010). Bu doğrultuda insan ve onu yaşadığı toplumu konu alan Sosyal Bilgiler (Doğanay, 2002) öğretim programlarında toplumsallaşmayı bilgi, kavram ve değerler doğrultusunda öğrenciye kazandırır. Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında değerler ile ilgili şu önemli özellikler yer almıştır;

- Değerler, toplumsal ve bireysel benimsenmiş birleştirici olgulardır.
- Değerler, inançlardır. Bu inançlar bireyin ve toplumun daha iyileşmesi yönündedir.
- Değerler, bilişsel yönünün yanında, duygu ve heyecan barındırırlar.
- Değerler, bireyin davranışını yönlendiren güdülerdir (Milli Eğitim Bakanlığı, 2005).

Bireyi toplumsallaştırırken iyi yönde gelişimini değerler ile destekleyen Sosyal Bilgiler derslerinde ders kitapları değerlerin yer aldığı temel kaynaklardır. Bu açıdan ders kitaplarında yer alan değerlerin incelenmesi önem arz etmektedir. Alan yazında "Sosyal Bilgiler, Türkçe, Matematik" ders kitaplarında yer alan değerlerin incelendiği çalışmalar

(Doğan ve Gülüşen, 2014; Faiz ve Karasu-Avcı, 2018; Fırat ve Mocan, 2014; Keskin, 2015; Kırmızı, 2014; Şahin, 2018; Türkben, 2019; Yılar, 2016; Yıldırım, 2017) ile Türkiye - Fransa, Türkiye - Romanya Türkçe ve Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki değerlerin karşılaştırmalı olarak incelendiği çalışmalar (Bektaş ve Zabun, 2019; Şentürk ve Aktaş, 2015); İnnalı, Pehlivan ve Aydın (2017) tarafından KKTC Türkçe ders kitaplarında yer alan değerlerin incelendiği çalışma mevcuttur. Her iki ülkenin Türkiye Cumhuriyeti, ortak dil ve kültürel benzerliğe sahip olmaları, her iki ülkenin ders kitaplarının değerler açısından incelenmesini teşvik etmiştir. Kuzey Kıbrıs Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan değerler “kendine değer verme”, “sorumluluk”, “saygı”, “farklılıklara karşı hoş görüş”, “sevgi”, “çevreyi koruma”, “vatan sevgisi”, “kültürel duyarlılık”, kültürel hoşgörü”, “gönüllü hizmet”, “demokrasiye önemseme”, “bilinçli tüketim”, “çevrenin korunması gerektiğine inanma”, “bilimi önemseme”, “doğayı korumayı önemseme”, “kültürel farklılıklara karşı hoşgörü”, “insane hak ve özgürlüklerine karşı saygı”, “dayanışma”, “ayrımcılığı ret etme”, “akıl yürütmeye saygı duyma”, “ demokrasiye inanma”, “doğal kaynakların korunması gerektiğine inanma”, “sürdürülebilir gelişmeye inanma”, “sosyal adalete inanma”, “dayanışmaya inanma”, “barışa inanma”, “bilinçli tüketime inanma”, “bilim insanlarına saygı duyma”, “aidiyet duygusu geliştirme” (KKTCMEVK, 2016). Türkiye Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan değerler ise şu şekildedir; “Adalet”, “ Aile birliğine önem verme”, “Bağımsızlık”, “Barış”, “Bilimsellik”, “Çalışkanlık”, “Dayanışma” “Duyarlılık”, “Dürüstlük”, “Estetik”, “Eşitlik”, “ Özgürlük”, “Saygı”, “ Sevgi”, “Sorumluluk”, “Tasarruf”, “Vatanseverlik”, “Yardımseverlik” (MEB, 2018). Alan yazında Türkiye ve KKTC Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer alan değerlerin incelendiği herhangi bir çalışmanın mevcut olmaması, her iki ülkenin Sosyal Bilgiler ders kitaplarını değerler açısından karşılaştırmalı olarak inceleyen ilk çalışma olmasından dolayı bu araştırmanın önemli ve alan yazına katkı sunacağı düşünülmektedir. Bu düşünceden hareketle, bu araştırmanın amacı Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti 4. sınıfs Sosyal Bilgiler ders kitabı ile Türkiye 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan değerlerin Rokeach’ın Değer Sınıflamasına göre incelenmesidir. Bu amaçla araştırmanın alt amaçları şu şekildedir;

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) ve Türkiye 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan;

1. Üniteler ve öğrenme alanları nelerdir?
2. Ünite ve öğrenme alanlarında yer alan değer dağılımı nasıldır?

YÖNTEM

Araştırmanın Deseni

Araştırmada nitel bir çalışma olup araştırma deseni olarak durum çalışması kullanılmıştır. Durum çalışması, verilerin toplanması, organize edilmesi, yorumlanması gibi ayrıntılardan oluşan sistematik desen türlerinden biridir (Merriam, 1998). Bu çalışmada Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) ve Türkiye 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı ilgili ünite ve öğrenme alanları Rokeach’ın (1973) değer sınıflandırmasına göre detaylı bir şekilde incelenmiş var olan durumu gösteren veriler elde edilmiştir.

Çalışma Grubu

Buarştırmanın çalışma grubunu 2021-2022 eğitim-öğretim yılında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nde Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı tarafından hazırlanmış ilkökul 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı ile Türkiye Cumhuriyeti

Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Başkanlığı tarafından hazırlanan Tuna yayınları 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı oluşturmaktadır. Örneklem seçiminde amaçlı örneklem türlerinden, ölçüt örnekleme kullanılmıştır. Çalışma grubuna bu ülkeler ve ders kitaplarının seçilmesinde benzer ünite ve öğrenme alanlarının olması ölçüt alınmıştır.

Veri Toplama Aracı

Bu araştırmada veriler doküman incelemesi yoluyla toplanmıştır. Doküman incelemesi belgeler, yazılı kaynaklar, resmi yazışmalargibi bağlamı koruyan ve kaydeden belgeleri ve alıntılarını içerir (Patton, 2018). 2021-2022 eğitim öğretim dönemi ilkokullar için KKTC Milli Eğitim yayınları tarafından yayınlanan 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabına KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı Talim Terbiye dairesi resmi internet sitesinden Tuna yayınları tarafından yayınlanan Türkiye 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabına ise Türkiye Milli Eğitim Bakanlığı tarafından oluşturulmuş Eğitim ve Bilişim Ağı (EBA) üzerinden erişilmiştir. Kitaplara erişim sağlandıktan sonra her iki ülkenin ders kitapları incelenmiş ve KKTC 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının tamamı, Türkiye 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının ise Kuzey Kıbrıs'a eşdeğer öğrenme alanları analiz edilmeye başlanmıştır.

Veri Analizi

Doküman inceleme yoluyla elde edilen veriler Rokeach Değer Sınıflaması'na göre betimsel analize tabi tutulmuştur. Betimsel analiz yönteminde amaç elde edilen verilerin organize bir şekilde sunulması ve yorumlanmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Böylelikle elde edilen bulgular ilk olarak, ilgili her ünite ve öğrenme alanlarını tanıtan tablo şeklinde, sonra bu ünite ve öğrenme alanlarında kavramsal olarak geçen ve metinlerde anlatımsal olarak ifade edilen değer türleri Rokeach'ın değer sınıflaması temel alınarak frekans tablosuna aktarılmıştır. Son olarak doğrudan geçen değerler ile metinlerde anlatımsal olarak aktarılan değerler görsel olarak sunulmuştur. Ardındanguvenirliği sağlayabilmek için Sınıf Eğitimi ve Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı'nda görevyapmakta olan doktoralı iki öğretim üyesinden yardım alınmıştır. Güvenirliğinsağlanmasında Miles ve Huberman'ın (1994) kodlayıcı güvenirlilikformülü kullanılmıştır. Araştırmacılar ve diğer öğretim elemanlarının kodlamaları birbirleriyle karşılaştırılmış, MilesveHuberman'ın (1994) kodlayıcı güvenirlilikformülü kullanılmıştır. Araştırmacı ve uzmanlararasındaki analizin uyum, "Güvenirlilik= Uzlaşma Sayısı/ Uzlaşma Sayısı + Uzlaşmama Sayısı"formülüne göre hesaplanmıştır. Araştırmacılar ve uzmanlar arası kodlayıcı güvenirliliği, 1. araştırma sorusu için 0.94 ve 2. araştırma sorusu için 0.96 olarak tespit edilmiştir. İki araştırma sorusunun analizlerinin güvenirlilik katsayısı ortalaması ise 0.95 çıktığından, bu çalışmada kullanılan veri toplama aracının analizi güvenilir olarak kabul edilebilmektedir. Dolayısıyla yapılan kodlamaların inandırıcılığı ortaya konulmuştur.

BULGULAR

Ünite ve öğrenme alanları

Elde edilen verilerin sonucunda KKTC ve Türkiye 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarının ünite ve öğrenme alanı içerikleri Tablo 1 ve 2'de sunulmuştur.

Tablo 1. Kuzey Kıbrıs (KKTC) 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı ünite içerikleri

"Ben" adlı 1. ünitenin konuları	"Ben" adlı 1. ünitenin kavramları
Birey Özelliklerim, Birey Farklılıklarımız, Duygu ve Düşüncelerim, Kişisel Tarihim	Birey özellik, Farklılık, Soyağacı, Duygu ve Düşünce
"Ailem" adlı 2. ünitenin konuları	"Ailem" adlı 2. ünitenin kavramları
Ailem, Aileler Arasındaki Benzerlik ve Farklılıklar, Ailede İş Bölümü, Dünyanın Farklı Ülkelerindeki Aileler, Ailede Demokrasi ve İletişim, Eğitim Ailede Başlar, Ailem, Aileler Arasındaki Benzerlik ve Farklılıklar, Ailede İş Bölümü, Dünyanın Farklı Ülkelerindeki Aileler	Aile, Akrabalık, Kültür, Dayanışma, Kronoloji, İşbölümü, Aile Bütçesi, Devlet, Eğitim
"Yaşadığım Çevre" adlı 3. ünitenin konuları	"Yaşadığım çevre" adlı 3. ünitenin kavramları
Evimizin Adresi, Yakın Çevrem, Yönler, Çevremizde Ulaşım, Yaşadığım Çevreye Karşı Sorumluluklarım, Okul Hayatım, Yaşadığımız Yerin Tarihi, Yaşadığım Yerdeki Kültüre ve Ekonomik Değişim, Yaşadığım Yerin Yönetimi, Bilim ve Teknolojinin hayatımdaki Yeri	Kroki, Yön, Doğal güzellik, Kişisel gelişim, Toplum gelişim, Hak, Sorumluluk, Kültür, Ekonomik etkinlik, Yerel yönetim

Tablo 1'e göre Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) Sosyal Bilgiler ders kitabı "Ben" adlı 1. üniteye 6 konu ve 7 kavrama yer verilmiştir. Konular "Birey özelliklerim", "Birey Farklılıklarımız", "duygu ve düşüncelerim", "kişisel tarihim", "resmi kimliğim", "kişisel ihtiyaçlarım"; Kavramlar, "Birey özellik", "farklılık", "soyağacı", "duygu ve düşünce", "kişisel ihtiyaç", "resmi kimlik" tir.

"Ailem" adlı 2. üniteye 6 konu ve 9 kavrama yer verilmiştir. Konular "Ailem", "aileler arasındaki benzerlik ve farklılıklar", "ailede iş bölümü", "dünyanın farklı ülkelerindeki aileler", "ailede demokrasi ve iletişim", "eğitim ailede başlar"; Kavramlar, "Aile", "akrabalık", "kültür", "dayanışma", "kronoloji", "işbölümü", "aile bütçesi", "devlet", "eğitim" dir. "

"Yaşadığım Çevrem" adlı 3. üniteye 11 konu ve 11 kavrama yer verilmiştir. Konular "evimizin adresi yakın çevrem", "yönler", "çevremizde ulaşım", "yaşadığım çevreye karşı sorumluluklarım", "okul hayatım", "yaşadığımız yerin tarihi", "yaşadığım yerdeki kültürel değişim", "yaşadığım yerdeki ekonomik değişim", "yaşadığım yerin yönetimi"; kavramlar "kroki", "yön", "ulaşım", "doğal güzellik", "kişisel gelişim", "toplum gelişim", "hak", "sorumluluk", "kültür", "ekonomik etkinlik", "yerel yönetim" dir.

Tablo 2. Türkiye 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders Kitabı Öğrenme Alanı İçerikleri

" Birey ve Toplum" adlı 1. öğrenme alanı konuları
Herkesin bir kimliği var
Herkesin bir öyküsü var
Nelerden hoşlanıyorum? Neleri yapabilirim?
Onun yerinde olsaydım
Farkındayım, Farklılıklara saygılıyım
"Kültür ve Miras" adlı 2. öğrenme alanı konuları
Ailemin tarihi
Milli kültür öğelerimiz
Geçmişten bugüne çocuk oyunları
Bir Kahramanlık Destanı: Milli Mücadele
Ailemin tarihi

Milli kültür öğelerimiz

Geçmişten bugüne çocuk oyunları

“İnsanlar, yerler ve çevreler” adlı 3. öğrenme alanı konuları

Yönlerimiz

Yön Tarifleri yapalım

Çevremizde neler var?

Hava Durumu

Yaşadığımız Yer

Doğal Afetlere Hazırlıklı Olalım

Yönlerimiz

Yön Tarifleri yapalım

Çevremizde neler var?

Tablo 2’ye göre Türkiye 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı “Birey ve Toplum” adlı 1. ünite 5 konu yer almıştır. Bunlar “Herkesin Bir Kimliği Var”, “Herkesin Bir Öyküsü Var”, “Nelerden Hoşlanıyorum? Neleri Yapabilirim?”, “Onun Yerinde Olsaydım”, “Farkındayım, Farklılıklara Saygılıyım” dır. Genel olarak Türkiye 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında ünitelerde yer alan kavramlara yer verilmemiştir. “Kültür ve Miras” adlı 2. ünite toplam 4 konu yer almıştır. Bunlar sırasıyla “ailemin tarihi”, “milli kültür öğelerimiz”, “geçmişten bugüne çocuk oyunları”, “bir kahramanlık destanı: milli mücadele” dir. “İnsanlar, yerler ve çevreler” adlı 3. ünite toplam 6 konuya yer verilmiştir. Konular ise şu şekildedir; “Yönlerimiz”, “Yön Tarifleri Yapalım”, “Çevremizde Neler Var?”, “Hava Durumu”, “Yaşadığımız Yer”, “Doğal Afetlere Hazırlıklı Olalım” dır. Genel olarak Türkiye 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan öğrenme alanları konuları KKTC 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki ünitelerle eşdeğer niteliktedir. Farklılıklar ise şunlardır; KKTC 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında toplam 22 konu, Türkiye 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının eşdeğer öğrenme alanlarında toplam 15 konuya yer verilmiştir. KKTC 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında ünitelerin yanında kavramlara yer verilirken, Türkiye 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer verilmemiştir.

Kuzey Kıbrıs 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı “ben” adlı 1. ünite ve Türkiye 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı “birey ve toplum” adlı 1. öğrenme alanında yer alan değerler

Elde edilen verilerin sonucunda KKTC 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı “Ben” adlı 1. ünite ile Türkiye 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı “Birey ve Toplum” adlı 1. öğrenme alanında yer alan değerler Tablo 3 ve 4’te sunulmuştur.

Tablo 3. Kuzey Kıbrıs “Ben” Adlı 1. ünite Yer Alan Değerler

Değer Türü	Tipi	Değer	Frekans (f)
Araçsal Değer	Yetkinlik Temelli	Kabiliyetli	6
	İlişkisel Temelli	Sevgi dolu	4
		Sorumluluk	1
		Mutluluk	4
		Saygı	2
Amaçsal Değer	Toplum Merkezli	Zevk	2
		Sosyal tanınma	1
		Heyecan verici bir hayat	1
	Birey Merkezli	Rahat bir yaşam	1
		Aile güvenliği	1
		Ulusal güvenlik	1
		Toplam	

Tablo 3'e göre Kuzey Kıbrıs 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı "Ben" adlı 1. ünite'de en çok araçsal değer türlerinden yetkinlik temelli " kabiliyetli" değerine yer verilmiştir. İkinci sırada amaçsal değerlerden toplum merkezli mutluluk ve araçsal değer türlerinden ilişkisel temelli sevgi dolu değerleri 4 kez, üçüncü sırada amaçsal değer türlerinden toplum merkezli saygı zevk değerleri 2'şer kez geçmiştir. Araçsal değer türlerinden ilişkisel temelli sorumluluk ve amaçsal değer türlerinden sosyal tanınma, toplumsal temelli heyecan verici bir hayat, rahat bir yaşam; birey merkezli aile güvenliği ve ulusal güvenlik değerleri 1 kez geçmiştir. Bu ünite de toplam 24 kez değer vurgusu yapılmıştır.

Tablo 4. Türkiye "Birey ve Toplum" Adlı 1. öğrenme Alanında Yer Alan Değerler.

Değer Türü	Tipi	Değer	Frekans (f)	
Araçsal değer	Yetkinlik Temelli	Kabiliyetli	10	
		Yardımselik	6	
		Sevgi dolu	4	
	İlişkisel Temelli	Nezaketli	2	
		Bağışlayıcı	2	
		Dürüst	1	
		Sorumluluk	1	
		Toplum Merkezli	Saygı	5
			Mutluluk	4
Başarı hissi	3			
Birey Merkezli	Özgürlük		1	
	Bilgelik	1		
	Toplum Merkezli	Heyecan verici bir hayat	1	
		Zevk	1	
Toplam			38	

Tablo 4'te görüldüğü üzere Türkiye 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı "Birey ve Toplum" adlı öğrenme alanında toplam 38 kez değer vurgusu yapılmıştır. Öğrenme alanında yer alan değerlerin ilk sırasında araçsal değer türlerin yetkinlik temelli "kabiliyetli" değeri gelmiştir. Toplam 10 kez "kabiliyetli" değerine vurgu yapılmıştır. Sırasıyla, araçsal değer türlerinden ilişkisel temelli "yardımselik" değeri 6 kez, amaçsal değer türlerinden toplum merkezli "saygı" değeri 5 kez, amaçsal değer türlerinden toplum merkezli "mutluluk" 4 kez; araçsal değer türlerin ilişkisel temelli "sevgi dolu" değeri 4 kez; amaçsal değer türlerinden, toplum merkezli "başarı hissi" değeri 3 kez; araçsal değer türlerinden ilişkisel temelli "nezaketli ve bağışlayıcı " değerleri 2'şer kez; araçsal değer türlerin ilişkisel temelli "dürüst ve sorumluluk sahibi" 1'er kez; amaçsal değer türlerinden toplum merkezli "bilgelik ve heyecan verici bir yaşam" değerleri 1'er kez; amaçsal değer türlerin birey ve toplum merkezli "özgürlük ve zevk" değerlerine 1'er kez yer verilmiştir. Her iki ülkenin 1. ünite ve öğrenme alanında yer alan değerlerin vurgulanma sayısında farklılık olmasına rağmen, ilk sırada gelen değer türleri aynıdır. KKTC 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı "Ben" adlı 1. ünite de 24 kez, Türkiye 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı "Birey ve Toplum" adlı 1. öğrenme alanında 38 kez değer vurgusu yapılmıştır. Bununla birlikte, her iki ülkenin ilk ünite ve öğrenme alanında ilk sırada araçsal değer türlerinden birey temelli "kabiliyetli" değeri ilk sırada gelmiştir. "Mutluluk, zevk, sorumluluk, heyecan verici bir hayat, saygı, sevgi dolu" değerleri her iki ülkenin ilk ünitesinde yer alan değerlerdir. Farklılıklar ise şöyledir; "Sosyal tanınma, aile güvenliği, ulusal güvenlik" KKTC 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı 1. ünite yer alırken; "nezaketli, bilgelik, özgürlük, dürüst" değerleri Türkiye 4. sınıf

Sosyal Bilgiler ders kitabında yer almıştır. Her iki ülkenin 1. ünite ve öğrenme alanlarında en çok yer alan değerlerin ders kitaplarında yer verilme durumları Şekil 2 ve 3’de gösterilmiştir.

Merhaba benim adım Sevilay. 10 yaşındayım. Kahverengi gözlü, esmer tenli, kumral ve dalgalı saçlarım var. Kilom 30, boyum 135 santimetredir. Arkadaşlarıma göre boyum biraz kısa olsa da, fiziksel özelliklerimi bilerek ve kabullenerek aktivitelere katılıyorum. Böylece daha mutlu oluyorum. Folklor oynamayı, spor yapmayı, müzik dinlemeyi, yabancı dil kurslarına gitmeyi çok seviyorum. Derslerime çalıştıktan sonra bilgisayarda araştırma yapar, yatacak vakit de kitap okurum. Hayvanları çok seviyorum. Evimizde iki köpeğimiz var. Çevreme karşı duyarlı, arkadaş canlısı biriyim. Bu özelliğim sayesinde birçok arkadaşım var.

Şekil 2. Kuzey Kıbrıs Sosyal Bilgiler 4. sınıf Ders Kitabı 1. Ünite (Üçışık-Erbilen vd., 2021 s.12).

Şekil 2’de KKTC 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı “ben” adlı 1. Ünite ve değerlere bir çocuğun kendi dilinden bireysel özelliklerini anlattığı bir paragrafta yer verilmiştir. Çocuk ilk olarak fiziksel özelliklerini anlatmış ve bu özelliklerini bildiğini, kabul ettiğini ve severek aktivitelere katıldığını ve mutluluk duyduğunu belirtmiştir. İlgili paragrafta vurgulanan değerler “mutluluk, zevk, kabiliyetli”dir. Bununla birlikte Rokeach’ın değer sınıflamasında yer almayan “arkadaş canlısı ve çevreye karşı duyarlı” değerlerine yer verilmiştir.

Merhaba, kendini nasıl tanıtmak istersin?

Ben April Deniz. 13 yaşındayım. 5 yaşından beri resim yapıyorum.

İnsanın yetenekleri 5-6 yaşlarında ortaya çıkıyor. Beş yaşındaki hâlini hatırlıyor musun? Nasıl bir çocuktun?

Biraz hatırlıyorum. İlk resimlerimi sulu boyalarla yapmaya başladım. Daha sonra teyzemin aldığı pastel boyalarla resim yapmak beni heyecanlandırdı. Denediğim her yeni boya resim yapma coşkumu ve heyecanımı güçlendirdi.

Hayalimdeki olayları resmediyordum. Ailem resimlerimi çok beğeniyordu. O kadar büyük bir zevkle resim yapıyordum ki annem bana kâğıt yetiştiremiyordu. Çevremde karmaşık ve renkli şeyleri görünce hayal dünyam coşuyordu.

Bir gün ağaçları mor renkli yaptım. O gün bir resim öğretmeni “Ağaçlar hiç mor olur mu?” dedi. Ben de “Hayalimdeki ağaçlar mor.” dedim.

Şekil 3. Türkiye Sosyal Bilgiler 4. sınıf Ders Kitabı 1. öğrenme Alanı (Tüysüz, 2019 s.20).

Şekil 3’te görüldüğü gibi Türkiye 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı ilk öğrenme alanında değerlere bir çocuğun kendini, zevk ve aktivite, kabiliyetini anlattığı paragrafta yerilmiştir. Çocuk, resim yapma yeteneğinin kendisinde uyandırdığı coşku ve hazzı paylaşmıştır. Paragrafta vurgulanan “kabiliyetli ve heyecan verici bir hayat” değerleridir.

Kuzey Kıbrıs 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı “ailem” adlı 2. ünite ve Türkiye 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı “kültür ve miras” adlı 2. öğrenme alanında yer alan değerler

Elde edilen verilerin sonucunda KKTC 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı “Ailem” adlı 2. ünite ile Türkiye 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı “ Kültür ve Miras” adlı 2. ünite de yer alan değerler Tablo 5 ve 6’da gösterilmiştir.

Tablo 5. KKTC 4. sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı “Ailem” Adlı 2. ünite de Yer Alan Değerler

Değer Türü	Tipi	Değer	Frekans (f)
Araçsal Değer	İlişkisel Temelli	Yardımsever	14
		Sorumluluk	8
		Sevgi dolu	6
		Nezaketli	2
Amaçsal Değer	Toplum Merkezli	Mutluluk	6
		Başarı duygusu	3
		Aile Güvenliği	2
		Rahat bir yaşam	2
		Heyecan verici bir yaşam	1
		Birey Merkezli	Bariş içinde bir dünya
Toplam			45

Tablo 5'e göre Kuzey Kıbrıs (KKTC) 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı “Ailem” adlı 2. ünite’de en çok araçsal değer türlerinden ilişkisel temelli “yardımseverlik” değerine yer verilmiştir. Onu sırasıyla, araçsal değer türlerin ilişkisel temelli “sorumluluk” değeri 8 kez; araçsal değer türlerin ilişkisel temelli “sevgi dolu” ve amaçsal değer türlerinden toplum merkezli “mutluluk” değerleri 6 kez; amaçsal değer türlerinden toplum merkezli başarı duygusu değeri; araçsal değer türlerinden “nezaketli, aile güvenliği, rahat bir yaşam” değerlerine 2’şer kez; amaçsal değer türlerinden toplum merkezli “heyecan verici bir yaşam” ve birey merkezli “barış içinde bir dünya” değerlerine 1’er kez vurgu yapılmıştır. Bununla birlikte Rokeach’ın değer sınıflamasında yer almayan değerlerden 2. Ünite de “sadakat, demokratik, güvenilir”, değerlerine yer verilmiştir.

Tablo 6. Türkiye 4. sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı “Kültür ve Miras” adlı 2. öğrenme alanında Yer Alan Değerler

Değer Türü	Tipi	Değer	Frekans f
Araçsal Değer	İlişkisel Temelli	Yardımsever	5
	Yetkinlik Temelli	Kabiliyetli	1
	İlişkisel Temelli	Sevgi dolu	1
		Nezaketli	1
		Neşeli	1
		Hoşgörülü	1
Amaçsal Değer	Toplum Merkezi	Kurtuluş	3
	Birey Merkezli	Bariş içinde bir yaşam	2
	Toplum Merkezli	Saygı	1
Mutluluk		1	
Başarı hissi		1	
Birey Merkezli		Özgürlük	1
Amaçsal Değer	Toplum Merkezli	Zevk	1
Toplam			20

Tablo 6’da görüldüğü gibi Türkiye 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı “Kültür ve Miras” adlı 2. öğrenme alanında yer alan değerler sırasıyla şu şekildedir; ilk sırada araçsal değer türlerinden ilişkisel temelli “yardımsever” değeri gelmiştir. Sırasıyla amaçsal değer türlerinden toplum merkezli “kurtuluş” değeri 3 kez; amaçsal değer türlerinden birey merkezli “barış içinde bir dünya” değeri 2 kez vurgulanmıştır. Araçsal değer türlerin yetkinlik temelli “kabiliyetli” değeri; amaçsal değer türlerinden toplum merkezli “saygı,

mutluluk, zevk ve başarı hissi” değerleri; amaçsal değer türlerinden birey merkezli “özgürlük” değeri; araçsal değer türlerin ilişkisel temelli “neşeli ve hoşgörülü” değerine 1’er kez yer verilmiştir. Bununla birlikte Rokeach’ın değer sınıflamasında yer almayan “birlik ve beraberlik, vatanseverlik, egemenlik, özgüven” değerlerine ünite de sıklıkla vurgu yapılmıştır. Kuzey Kıbrıs 4. Sosyal bilgiler ders kitabı 2. ünite “Ailem” ile Türkiye 4. sınıf Sosyal Bilgiler “Kültür ve Miras” 2. ünite de yer alan değerler değerlerin vurgulanma sayısı açısından farklıdır. KKTC 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında 45 kez değer vurgusu yapılırken; Türkiye 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında 20 kez değer vurgusu yapılmıştır. Her iki ülkenin ilk sırada araçsal değer türlerin ilişkisel temelli “yardımsever” değeri gelmiştir. “Başarı duygusu, nezaketli, mutluluk, sevgi dolu, barış içinde bir dünya” değerleri her iki ülkenin 2. ünitesinde yer verilen değerlerdir. Farklılıklar ise şu şekildedir; “Kurtuluş, özgürlük, kabiliyetli, zevk, saygı” değerlerine Türkiye 4. sınıf Sosyal Bilgiler 2. ünite de yer almışken; “aile güvenliği, rahat bir dünya, heyecan bir yaşam” KKTC 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı 2. ünitesinde yer verilmiştir. Her iki ülkenin 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı 2. ünite ve öğrenme alanlarında geçen değerlerin görsel vurgularına Şekil 4 ve 5’te yer verilmiştir.

Aile bireyleri aile içi işleri paylaştıkları gibi, üzüntülerini ve sevinçlerini de paylaşırlar. Aile bireylerinin başarısı aileyi mutlu, başarısızlığı ise mutsuz eder. Bu durum, ailedeki dayanışmanın en güzel örneğidir. Sevinçlerin aile bireyleriyle paylaşılması aile mutluluğunu artırır. Üzüntülere ortak olunması ise sorunları azaltır. Her iki durum aile bireylerini birbirine bağlar.

Ailede anne-babalar sadece kendi aralarında değil, çocuklarını da işin içine katmak, onlara sorumluluklar vermek, onlara güven duymak yoluyla yetenek gelişimini artırmış olur. Öte yandan çocuklarına belirli sorumluluklar vermeyen aileler demokratik bir aile ortamı oluşturulamaz.

Şekil 4. Kuzey Kıbrıs Sosyal Bilgiler 4. sınıf Ders kitabı 2. ünite (Üçışık-Erbilen vd., 2021, s.52).

Şekil 4’te görüldüğü üzere KKTC 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı “Ailem” adlı 2. ünite de aile kavramı, ailenin manevi bağları, “mutluluk, yardımlaşma, paylaşma, sorumluluk” değerlerinin öneminden bahsedilerek bu değerlere vurgu yapılmıştır.

Bayramlarda küçükler büyüklerin ellerinden öperken büyükler de onlara çeşitli hediyeler verirler. Bu güzel geleneklerimiz aile bireyleri arasındaki saygıyı, aile birliğini ve akrabalık bağlarını güçlendirir. Küçüklerin de kendilerini büyükler gibi önemli ve değerli hissetmelerini sağlar.

Bayram günlerinde herkes daha güler yüzlü ve hoşgörülü olur. Öfke ve kırgınlıklar unutulur. Bu nedenle bizim kültürümüzde bayram denildiğinde akla en çok dargınların barışması gelir.

Şekil 5. Türkiye Sosyal Bilgiler 4. sınıf Ders kitabı 2. ünite (Tüysüz, 2019, s.43).

Şekil 5’de görüldüğü gibi Türkiye 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı “kültür ve miras” adlı 2. ünite de aile için bayramlaşma süreci, milli bayramın önemini içeren konuda “saygı, barış, dayanışma ve hoşgörülü” olma değerleri işlenmiştir.

Kuzey Kıbrıs 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı “Yaşadığım Çevre” adlı 3. ünite ve Türkiye 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı “İnsanlar, yerler ve çevreler” adlı 3. öğrenme alanında yer alan değerler

Elde edilen verilerin sonucunda KKTC 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı “Yaşadığım Çevre” adlı 3. ünite ile Türkiye 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı “İnsanlar, yerler ve çevreler” adlı 3. öğrenme alanında yer alan değerler Tablo 7 ve 8’de gösterilmiştir.

Tablo 7. KKTC 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı “Yaşadığım Çevre” adlı 3. ünite de yer alan değerler

Değer Türü	Tipi	Değer	Frekans (f)
Amaçsal Değer	Toplum Merkezli	Rahat bir yaşam	9
		Saygı	7
		Zevk	5
	Birey Merkezli	Eşitlik	3
	Toplum Merkezli	Mutluluk	3
Araçsal Değer	İlişkisel Temelli	Sorumluluk	8
		Yardımsaver	7
		Hoşgörülü	4
Toplam			46

Tablo 7’ye göre Kuzey Kıbrıs (KKTC) 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı “Yaşadığım Çevrem” adlı 3. ünite’de en çok amaçsal değer türlerinden toplum merkezli rahat bir yaşam değerine yer verilmiştir. Sırasıyla araçsal değer türlerinden sorumluluk değeri 8 kez; araçsal değer türlerinden ilişkisel temelli yardımsaver ve amaçsal değer türlerinden toplum merkezli saygı değerleri 7’şer kez; amaçsal değer türlerinde toplum merkezli saygı değeri zevk 5 kez; araçsal değer türlerinden ilişkisel temelli hoşgörülü 4 kez; amaçsal değer türlerinden birey merkezli eşitlik ve toplum merkezli mutluluk 3’er kez; araçsal değer türlerinden ilişkisel temelli neşeli 2 kez vurgulanmıştır. Bununla birlikte Rokeach’ın değer sınıflamasında yer almayan değerlerden 3. ünite de “uzlaşmacı”, “demokratik” değerlerine yer verilmiştir.

Tablo 8. Türkiye 4. sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı “İnsanlar, yerler ve çevreler” adlı 3. öğrenme alanında Yer Alan Değerler

Değer Türü	Tipi	Değer	Frekans (f)
Amaçsal Değer	Toplum Merkezli	Rahat bir yaşam	1
		Saygı	1
		Heyecan verici bir yaşam	1
Araçsal Değer	İlişkisel Temelli	Yardımsaver	1
		Sevgi dolu	1
		Hoşgörülü	1
Toplam			6

Tablo 8’deki gibi Türkiye 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı “İnsanlar, yerler ve çevreler” adlı 3. ünite de eşit sıklıkta vurgulanmış toplam 6 değere yer verilmiştir. Bunlar

amaçsal değer türlerinden toplum merkezli “rahat bir yaşam, saygı, heyecan verici bir yaşam; araçsal değer türlerinden ilişkisel temelli yardımsever ve hoşgörülü değeridir.

Her iki ülkenin 3. ünitesinde yer alan değerlerin vurgulanma sayısında farklılıklar görülmüştür. KKTC 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı “yaşadığım çevre” adlı üniteye toplam 48 kez değer vurgusu yapılırken; Türkiye 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında 6 kez yapılmıştır. Bununla birlikte her iki ülkenin 3. ünitelerinde benzer değerler şunlardır; rahat bir yaşam, yardımsever, hoşgörülü, saygı değerleridir. Farklılıklar ise şunlardır; eşitlik, mutluluk, neşeli, sorumluluk değerleri KKTC 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı 3. üniteye yer alırken; bu değerler Türkiye 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı 3. üniteye yer almamıştır. Her iki ülkenin 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı 3. ünitelerinde geçen değerlerin görsel vurgularına Şekil 6 ve 7’de yer verilmiştir.

Şekil 6. Türkiye Sosyal Bilgiler 4. sınıf Ders kitabı 3. ünite (Tüysüz, 2019 s.72).

Şekil 6’da gösterildiği gibi Türkiye 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı “insanlar, yerler ve çevreler” adlı 3. üniteye doğa ve çevreye karşı sevgi dolu ve duyarlı olma değerlerinin vurgulandığı değerler yer almıştır.

Genel olarak çevre sorunları, başta insanlar olmak üzere tüm hayvan ve bitkilerin yaşadıkları hayat ortamının doğal yapısını tahrip etmektedir. Bu tahribat yaşamın yoğun olduğu alanlarda daha hızlı, yaşam ve yerleşimin olduğu bölgelerde daha yavaş olmaktadır. Bozulan bu doğal hayat çevre üzerinde yaşayan tüm canlıların yaşamlarını olumsuz yönde etkilemektedir. İnsanlar kendilerine daha rahat ve ferah yaşam koşulları sağlamak için doğal olarak çevreye zarar vermektedirler.

Şekil 7. KKTC Sosyal Bilgiler 4. sınıf Ders kitabı 3. ünite (Üçışık- Erbilien vd., 2021, s.79)

Şekil 7’de görüldüğü üzere “Yaşadığım Çevre” adlı üniteye yer alan kişinin acil durum ihtiyacında yapması ve bilmesi gerekenler ile çevreye karşı duyarlı olma ve daha iyi ve

sağlıklı bir yaşama koşullarına sahip olma bilinci temelinde işlenen konularda daha rahat ve ferah bir yaşam değerlerine vurgu yapılmıştır.

SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER

Bu araştırmada Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) ve Türkiye 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan değerler Rokeach'ın (1973) sınıflamasına göre incelenmiştir. Araştırmanın ilk alt amacı olarak her iki ülkenin değerlerin analiz edileceği ünite içeriklerinin incelendiği bulgulara göre KKTC 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında 3 ünitenin yer aldığı; Türkiye 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında konuların ünite olarak değil de öğrenme alanlarını içeren konulardan oluştuğu görülmüştür. Sonuç olarak KKTC 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında "Ben", "Ailem" ve "Yaşadığım Çevre" adlı ünitelerin içerikleri ile Türkiye 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı "Birey ve Toplum", "Kültür ve Miras", "İnsanlar, yerler ve çevreler" öğrenme alanlarında yer alan konuların eşdeğer nitelikte olduğu tespit edilmiştir. KKTC 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında toplam 22 konu, Türkiye 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı ilgili öğrenme alanlarında toplam 15 konu yer aldığı görülmüştür. Konu sayılarındaki farklılığın sebebi KKTC'nin ünite temelinde; Türkiye'nin ise öğrenme alanları temel alınarak konuların sunulmasındaki farklılıktır.

Araştırmanın ikinci alt amacı olarak KKTC 4. sınıf Sosyal Bilgiler "Ben" adlı 1. ünite ve Türkiye 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı "Birey ve Toplum" 1. öğrenme alanında yer alan değerler incelenmiş ve sonuç olarak her iki ülkenin 1. ünite ve öğrenme alanında yer alan değerlerin sayısal olarak farklı olduğu fakat en sık geçen değer aynı olduğu görülmüştür. Her iki ülkenin ilk ünite ve öğrenme alanında en çok araçsal değer türlerinden yetkinlik temelli "kabiliyetli" değerinin ilk sırada yer alması, beklenen bir bulgudur. Çünkü ilgili ünite ve öğrenme alanlarında sıklıkla yer alan konular bireyin kendini tanıması ve tanıtması ile ilgilidir. Ayrıca her iki ülkenin ilgili ünite ve öğrenme alanlarında "saygı, sevgi ve mutluluk" değerlerine vurgular yapıldığı görülmüştür. Araştırmanın bu bulgusu alan yazında ders kitaplarındaki değerleri inceleyen çalışmaların (Çapoğlu ve Okur, 2015; Azizoglu, Gökmenoğlu ve Bozcan, 2018; Kırmızı, 2014; Mutlu ve Dinç, 2019) elde ettikleri bulgularla örtüşmektedir. Araştırmanın ikinci alt amacına ilişkin KKTC 4. sınıf Sosyal Bilgiler "Ailem" adlı 2. ünite ile Türkiye 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı "Kültür ve Miras" adlı 2. öğrenme alanında yer alan değerlerin incelenmesi sonucu her iki ülkenin değer vurgu sayısında farklılıklar varken ilk sırada yer alan değer aynıdır. Araçsal değer türlerinden ilişki temelli "yardımsever" değerinin her iki ülkenin ilgili ünite ve öğrenme alanında en çok vurgulanan değer olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmanın bu bulgusu (Kuş, Meray ve Karatekin, 2013; Aktan ve Padem, 2013; İnnalı, Pehlivan ve Aydın, 2017) çalışmalarında Sosyal Bilgiler ders kitaplarını değerler açısından inceledikleri çalışmalarında ve en sık geçen değerlerin "yardımseverlik", "sorumluluk", "dayanışma" değerleri olduğu bulgularıyla benzerlik göstermektedir. Bu bulgu alan yazını desteklemesine karşın, Türkiye 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı "Kültür ve Miras" adlı 2. öğrenme alanında "kurtuluş, egemenlik, özgürlük" değerlerine vurgu yapılması farklılığını ortaya çıkarmıştır. Bu farklılığın nedeni Türkiye 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı 2. öğrenme alanında tarihsel konulara ağırlık verilmesidir. Ayrıca her iki ülkenin 2. ünite ve öğrenme alanında Rokeach'ın (1973) değer listesinde bulunmayan "birlik ve beraberlik, egemenlik, vatansever, sadakat, demokratik, güvenilir" değerlere yer verildiği görülmüştür. Bu bulgu her iki ülkenin 2. ünite ve öğrenme alanında yer alan değerlerin Rokeach'ın (1973) değer sınıflamasına kısmen uyduğunun göstergesidir.

Araştırmanın ikinci alt amacına ilişkin KKTC 4. sınıf Sosyal Bilgiler “Yaşadığım Çevre” adlı 2. ünite ile Türkiye 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı “İnsanlar, Çevre ve Yerler” adlı 3. öğrenme alanında yer alan değerlerin incelenmesi sonucu her iki ülkenin değer vurgu sayısında farklılıklar varken ilk sırada yer alan değer aynıdır. Amaçsal değer türlerinden toplum temelli rahat bir yaşam değeri her iki ülkenin 3. ünite ve öğrenme alanında ilk sırada gelmiştir. Farklılıkların “eşitlik, mutluluk, neşeli, sorumluluk” değerlerine KKTC 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında vurgulanması bulgusu, KKTC’nin son ünitesi ve konu dağılımlarının Türkiye 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabına oranla daha fazla olmasından kaynaklı olabilir. Bununla birlikte her iki ülkenin ilgili ünite ve öğrenme alanında Roekach’ın (1973) değer sınıflamasında yer almayan “uzlaşmacı ve demokratik” değerlerine yer verildiği görülmüştür. Sonuç olarak bu çalışmada KKTC 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı ile Türkiye 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının ilgili ünite ve öğrenme alanlarında yer alan değerler Rokeach’ın (1973) değer sınıflamasına göre incelenmiştir. Araştırmanın bulguların ulaşılan sonuçlar genel olarak, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ile Türkiye 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan değerlerin vurgulanma sayısında farklılıklar olmasına rağmen benzer nitelikte ve ilkökulda öğrencilere kazandırılacak “kabiliyetli, yardımsever, sorumluluk, sevgi, saygı” değerlerine ders kitaplarında sıkça yer verildiği söylenebilir. Her iki ülkenin 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında ilgili ünite ve öğrenme alanlarında yer alan değerler Rokeach’ın (1973) değer sınıflamasına göre “araçsal değerler” türlerinde toplandığı görülmüştür. Rokeach’a (1979) göre araçsal değerler bireyin nihai hayat amacına yani barış, özgürlük, güzel bir dünyada yaşama gibi amaçsal değerlere ulaşma sürecinde sergilediği davranışlardır. Birey bu davranışları kullanarak önce kendini tanır ve içinde yaşadığı toplum veya organizasyonun vaziyetine göre şekillendirerek amacına ulaşır. Bu doğrultuda her iki ülkenin Sosyal Bilgiler ders kitapları ilgili ünite ve öğrenme alanlarında önce bireyin kendisini tanıyabileceği değerlerin kazandırılmasıyla başlamış, sonra bireysel ve toplumsal temelli amaç değerlerin sunulduğu görülmüştür, bu açıdan ders kitaplarının içerikleri ve değerlerin sıralanışı Rokeach’ın (1973) kuramına ve bireye toplumsal bir kimlik kazandırma hedefinde olan Sosyal Bilgiler dersiyle paraleldir denilebilmektedir. Bununla birlikte, her iki ülkenin 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında Roekach’ın (1973) değer sınıflamasına yer almayan “birlik ve beraberlik, uzlaşmacı, demokratik, çevreye duyarlı, özgüven, sadakat, vatansever, egemenlik” değerlere yer verilmesi bu sınıflamaya göre her iki ülkenin ders kitabının kısmen uyumlu olduğunu göstermiştir. Bu araştırmadan elde edilen sonuçlar Kuzey Kıbrıs ve Türkiye 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki ilgili öğrenme alanlarında yer alan değerlerin Rokeach’ın (1973) değer sınıflamasına temelinde incelenmesiyle sınırlıdır. Bu sınırlılık çerçevesinde, bu araştırmanın sonucu ile ilgili şu ifade edilebilir; her iki ülkenin ders kitabı Rokeach’ın sınıflaması dışında çeşitli değerleri içermektedir. Rokeach’ın (1973) değer sınıflaması literatürde önemli değer sınıflamalarında temel alınmıştır. Her iki ülkenin Sosyal Bilgiler ders kitaplarının diğer öğrenme alan ve üniteleri temel alınarak alan yazında farklı değer sınıflandırması ve değerlerin aktarılma yöntemleri açısından incelenmesi önerilmektedir.

KAYNAKÇA

Aktan, O., ve Padem, S. (2013). İlköğretim 5. Sınıf sosyal bilgiler ders kitabında kullanılan okuma metinlerinde yer alan değerler. *Asya Öğretim Dergisi*, 1(2), 44–55. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/17635>

- Azizoğlu, Ç., Gokmenoglu, T., ve Ünal Bozcan, E. (2018). Çocuk kitaplarında değerler: KKTC'de örtük program bağlamında bir çalışma. *Başkent University Journal of Education*, 5(2), 122-138. <http://buje.baskent.edu.tr/index.php/buje/article/view/97>
- Bacanlı, H. (2000). Üniversite öğrencilerinin değer tercihleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 20(20), 597-610. <https://dergipark.org.tr/en/pub/kuey/issue/10376/126981>
- Bektaş, Ö., ve Zabun, E.. (2019). Vatandaşlık eğitiminde değerler karşılaştırması; Türkiye ve Fransa. *Değerler Eğitimi Dergisi*. <https://doi.org/10.34234/ded.512221>
- Bilsky, W., & Schwartz, S. H. (1994). Values and personality. *European Journal of Personality*, 8(3), 163-181. <https://doi.org/10.1002/per.2410080303>
- Candan, D. G., ve Ergen, G. (2014). 3. sınıf hayat bilgisi ders kitaplarının temel evrensel değerleri içermesi bakımından incelenmesi. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1). <https://doi.org/10.12780/uusbd283>
- Çapoğlu, E., ve Alpaslan, O. (2015). Ortaokul 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki şiirlerde yer alan değerler. *Sakarya University Journal of Education*, 5(3), 90-104. <https://doi.org/10.19126/suje.53194>
- Doğan, B., ve Gülüşen, A. (2014). Türkçe ders kitaplarındaki (6-8) metinlerin değerler bakımından incelenmesi. *Kilis 7 Aralık Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(2), 75-102. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/717514>
- Doğanay, A. (2006). Değerler eğitimi. C. Öztürk (Ed.). *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi yapılandırmacı bir yaklaşım*. (2. Baskı) içinde (s. 255-286). Pegem.
- Faiz, M., ve Avcı, E. K. (2018). 4. ve 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitapları "etkin vatandaşlık" öğrenme alanında yer alan becerilerin ve değerlerin incelenmesi. *Uluslararası Sosyal Bilgilerde Yeni Yaklaşımlar Dergisi (IJONASS)*, 2(1), 1-21. <https://dergipark.org.tr/en/pub/sbyy/issue/38224/428604>
- Fırat, H., ve Mocan, A. (2014). Türkçe ders kitaplarındaki hikâyelerde yer alan değerler. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 183(183), 25-49. <https://dergipark.org.tr/en/pub/tsadergisi/issue/21495/230444>
- Güngör, E. (1998). *Değerler psikolojisi üzerinde araştırmalar-Ahlak psikolojisi, ahlaki değerler ve ahlaki gelişme* (2.Baskı). Ötüken Yayınları.
- Halstead, J. M., & Taylor, M. J. (2000). Learning and teaching about values: A review of recent research. *Cambridge Journal of Education*, 30(2), 169-202. <https://doi.org/10.1080/713657146>
- Hanel, P. H., Litzellachner, L. F., & Maio, G. R. (2018). An empirical comparison of human value models. *Frontiers in Psychology*, 9, 1643. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2018.01643>
- İnnalı, H. Ö., Pehlivan, A., ve Aydın, İ. S. (2017). KKTC'de okutulan Türkçe ders kitaplarının değerler eğitimi üzerinden incelenmesi. *Journal of Language Education and Research*, 3(3), 164-180. <http://dergipark.gov.tr/jlere>
- Kan Ç. (2010). Sosyal bilgiler dersi ve değerler eğitimi. *Milli Eğitim Dergisi*, 40(187), 138-145.
- Keskin, Y. (2015). Tarih dersi öğretim programı ve ders kitaplarında değerler eğitimi. *Turkish Studies-International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 10(7), 659-674. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.8234>
- Kırmızı, F. S. (2014). 4. sınıf Türkçe ders kitabı metinlerinde yer alan değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 12(27), 217-259. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/302396>
- KKTCMEVK, (2016). *Temel eğitim sosyal bilgiler dersi öğretim programı*. KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı.

- MEB, (2005). *İlköğretim sosyal bilgiler dersi öğretim programı ve kılavuzu (4- 5. Sınıflar)*. Milli Eğitim.
- MEB, (2018). *İlköğretim sosyal bilgiler dersi öğretim programı (İlkokul ve Ortaokul 4, 5, 6 ve 7. Sınıflar)*. Milli Eğitim.
- Mayton, D. M., Ball-Rokeach, S. J., & Loges, W. E. (1994). Human values and social issues: An introduction. *Journal of Social Issues*, 50(4), 1-8. <https://doi.org/10.1111/j.1540-4560.1994.tb01194.x>
- Mehmedoğlu, U. (2006). *Gençlik, değerler ve din: küreselleşme, ahlak ve değerler*. (Ed. Y. Mehmedoğluve U. Mehmedoğlu). Litera.
- Merriam, S. B. (1998). *Qualitative research and case study applications in education*. Jossey-Bass.
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. Sage.
- Mutlu, H. H., ve Dinç, S. (2019). 6. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan temalardaki metinlerin kök değerlerle ilişkisi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 7(4), 1048-1062. <https://doi.org/10.16916/aded.593400>
- Patton, M. Q. (2014). *Qualitative research and evaluation methods: Integrating theory and practice*. Sage.
- Puente, A. E., Awkard, J., Tesh, T., & Southard, D. (1986). Values of psychology and non psychology majors. *Psychological Reports*, 59(2), 880-882. <https://doi.org/10.2466/pr0.1986.59.2.880>
- Rokeach, M. (1979). *Understanding human values*. Individual and Societal.
- Rokeach, M. (1973). *The nature of human values*. New York: FreePress.
- Sağlam, H. İ. (2021). *Karakter ve değer eğitimi*. 21. Baskı. Pegem A.
- Şahin, Ö., ve Başgül, M. (2018). Ortaokul matematik ders kitaplarında sosyal değerler. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, (34), 90-104. <https://doi.org/10.14582/DUZGEF.1890>
- Şahin, T., ve Ersoy, F. (2012). Sosyal bilgiler ders kitaplarının değerler eğitimi yaklaşımları açısından incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*, 12(2), 1535-1558. <https://www.academia.edu/download/33101973/degerleregitimi.pdf>
- Şentürk, L., ve Aktaş, E. (2015). Türkiye'de ve Romanya'da okutulan ana dili türkçe ders kitaplarının değer iletimi açısından karşılaştırılması. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 13(29), 215-243. <https://dergipark.org.tr/en/pub/ded/issue/29168/312357>
- Turan, S., ve Aktan, D. (2008). Okul hayatında var olan ve olması düşünülen sosyal değerler. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(2), 227-259. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/256318>
- Türkben, T. (2019). Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin ilettiği değerler açısından incelenmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 7(3), 508-526. <https://www.anadiliegitimi.com/en/pub/aded/article/541659>
- Tüysüz, S. (2019). *İlkokul sosyal bilgiler 4 ders kitabı*. Tuna.
- Üçsık-Erbilen, S., Doğanay, A., Bilir, A., Kaşer, H., ve Tek, F. (2017). *Sosyal Bilgiler 4. sınıf*. KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı.
- Yılar, R. (2016). İlettiği değerler açısından ilköğretim Türkçe ders kitaplarındaki metinler üzerinde incelemeler. *Journal of Bayburt Education Faculty*, 11(2), 491-506. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/296100>
- Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (6. Baskı). Seçkin.